

VẬN DỤNG TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ SỨC KHỎE VÀ CHĂM SÓC SỨC KHỎE NHÂN DÂN TRONG THỜI KỲ ĐỔI MỚI

PGS, TS NGUYỄN TRỌNG BÌNH

Học viện Chính trị khu vực IV

Ngày nhận:

2-8-2025

Ngày thẩm định, đánh giá:

15-9-2025

Ngày duyệt đăng:

4-10-2025

Tóm tắt: Hồ Chí Minh coi sức khỏe là vốn quý nhất của con người, là yếu tố quyết định sự thịnh, suy của quốc gia. Người đưa ra quan niệm toàn diện về sức khỏe, nhấn mạnh vị trí, vai trò của công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân trong sự nghiệp cách mạng do Đảng lãnh đạo. Trong thời kỳ đổi mới, Đảng, Nhà nước vận dụng sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh về sức khỏe và chăm sóc sức khỏe nhân dân; đồng thời có những giải pháp đồng bộ, hiệu quả để tiếp tục vận dụng tư tưởng của Người trong kỷ nguyên phát triển mới.

Từ khóa:

Tư tưởng Hồ Chí Minh; sức khỏe; chăm sóc sức khỏe nhân dân; thời kỳ đổi mới

1. Một số quan điểm của Hồ Chí Minh về sức khỏe và chăm sóc sức khỏe nhân dân

Thứ nhất, Hồ Chí Minh đưa ra quan niệm khoa học, hiện đại về sức khỏe

Bài “Sức khỏe và Thể dục” đăng trên Báo Cứu quốc, số 199, ngày 27-3-1946, Chủ tịch Hồ Chí Minh cho rằng: “Mỗi ngày lúc ngủ dậy, tập một ít thể dục. Ngày nào cũng tập thì khí huyết lưu thông, tinh thần đầy đủ, như vậy là sức khoẻ”. Theo Hồ Chí Minh, sức khỏe con người không chỉ là không bệnh tật, cũng không chỉ là sức khỏe thể chất, mà còn là sức khỏe tinh thần - trạng thái tinh thần phấn chấn, năng động, hăng hái, ý chí và nghị lực trong mỗi con người. Một người gọi là có sức khỏe tốt cần hội đủ cả sức khỏe thể chất và sức khỏe tinh thần.

Trong tư tưởng Hồ Chí Minh, nội dung của sức khỏe mang tính toàn diện, vừa là sức khỏe thể chất, vừa là sức khỏe tinh thần và xã hội. “Sức khỏe của thể chất phát huy sức mạnh của tinh thần, nhưng ngược lại sức mạnh của tinh thần cũng có tác dụng thúc đẩy sự tăng thêm của sức khỏe thể chất. Tinh thần khỏe mạnh làm cho thể chất khỏe khoắn, thân kinh linh hoạt. Tinh thần yếu ớt, thấp kém sẽ tác động xấu đến thể chất của con người”². Quan niệm về mối quan hệ giữa các chiều cạnh của sức khỏe gợi mở phương thức, biện pháp về rèn luyện và bảo vệ sức khỏe. Theo đó, việc rèn luyện sức khỏe không chỉ phụ thuộc vào việc cải thiện các yếu tố liên quan đến thể chất, như dinh dưỡng, ăn, uống, ngủ, nghỉ, rèn luyện thể lực; mà còn phụ thuộc vào

việc cải thiện các yếu tố liên quan đến sức khỏe tinh thần (văn hóa, giáo dục, giải trí và các lĩnh vực thực tiễn gắn với hoạt động của con người).

Thứ hai, Hồ Chí Minh đưa ra quan điểm toàn diện về vai trò của sức khỏe

Sức khỏe là vốn quý nhất của con người, là điều kiện để mọi người học tập, lao động tốt và đóng góp cho xã hội. Ngày 29-9-1962, trong lần về thăm xã Quảng An, huyện Từ Liêm, thành phố Hà Nội, Hồ Chí Minh chỉ rõ: “Con người là vốn quý nhất của xã hội, sức khỏe là vốn quý nhất của con người”³. Có sức khỏe mới có hạnh phúc, mới có thể học tập và lao động, sản xuất bình thường được. Trong bài thơ “Sáu mươi tuổi” (tháng 5-1950), Người viết:

“Sáu mươi tuổi hãy còn xuân chán
So với ông Bành vẫn thiếu niên
Ăn khỏe, ngủ ngon, làm việc khỏe
Trần mà như thể kém gì tiên”⁴.

Sức khỏe không chỉ là hạnh phúc, mà sức khỏe còn là điều kiện để tham gia sản xuất. Người chỉ rõ: “Muốn lao động sản xuất tốt, công tác và học tập tốt thì cần có sức khỏe”⁵; “Có sức khỏe đầy đủ thì sản xuất mới mạnh mẽ”⁶. Do đó, Người cho rằng: “Người ốm đau thì sức lao động bị giảm sút, công cuộc phát triển kinh tế và văn hóa bị hạn chế”⁷.

Sức khỏe tốt là điều kiện để thực hiện thành công các nhiệm vụ của cách mạng. Hồ Chí Minh nhấn mạnh: “Giữ gìn dân chủ, xây dựng nước nhà, gây đời sống mới, việc gì cũng cần có sức khỏe mới làm thành công”⁸. “Sức khỏe của cán bộ và nhân dân được đảm bảo thì tinh thần càng hăng hái. *Tinh thần* và sức khỏe đầy đủ thì *kháng chiến* càng nhiều thắng lợi, *kiến quốc* càng mau thành công”⁹; “Muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội thì phải lao động tốt. Muốn lao động tốt thì phải có sức khỏe. Muốn có sức khỏe thì phải giữ gìn vệ sinh, tức là *phải ăn sạch, uống sạch, mặc sạch, ở sạch* để khỏi ốm đau”¹⁰.

Sức khỏe còn là yếu tố quyết định sự thịnh, suy của quốc gia. Hồ Chí Minh không chỉ đề cập đến vai trò của sức khỏe đối với mỗi cá nhân, đối với việc thực hiện các nhiệm vụ của cách mạng; mà còn chỉ rõ sức khỏe của nhân dân là một tiêu chí của một nước mạnh. Người chỉ rõ: “Mỗi một người dân yếu ớt, tức là cả nước yếu ớt, mỗi một người dân mạnh khỏe tức là cả nước mạnh khỏe... Dân cường thì quốc thịnh”¹¹. Có thể nói, trong tư tưởng Hồ Chí Minh, một dân tộc yếu không chỉ là một dân tộc dốt mà còn là một dân tộc có sức khỏe không tốt.

Thứ ba, Hồ Chí Minh nhấn mạnh vai trò của công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân trong sự nghiệp cách mạng do Đảng lãnh đạo

Năm 1941, trong “Chương trình Việt Minh”, cùng với đề cập đến các phương diện chính trị, kinh tế, văn hóa, ngoại giao, các tầng lớp nhân dân và các khía cạnh thuộc phương diện xã hội khác, Hồ Chí Minh còn đề cập đến những việc cụ thể để chăm lo sức khỏe nhân dân như “lập thêm nhà thương, nhà đỡ đẻ, nhà dưỡng lão”¹². Từ sau Cách mạng Tháng Tám thành công, Nhà nước dân chủ mới ra đời, Đảng, Chính phủ và Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn quan tâm đến công tác bảo vệ, chăm sóc sức khỏe nhân dân. Bởi vì, chăm sóc sức khỏe cho nhân dân chính là chăm lo cho sự thành công của nhiệm vụ xây dựng CNXH. Trả lời câu hỏi: “Ai xây dựng chủ nghĩa xã hội?”, Hồ Chí Minh nhấn mạnh quan điểm của Lênin, cho rằng: “Chủ nghĩa xã hội là do quần chúng nhân dân tự mình xây dựng nên”¹³. Người chỉ rõ: “Vô luận việc gì, đều do *người* làm ra, và từ *nhỏ* đến *to*, từ *gần* đến *xa*, đều thế cả”¹⁴. Do đó, phải: “Biết quý trọng sức người là vốn quý nhất của ta. Chúng ta cần hết lòng chăm sóc sức khỏe và sử dụng thật hợp lý sức lao động của nhân dân ta”¹⁵.

Như vậy, có thể khái quát quan điểm của Hồ Chí Minh về sức khỏe và chăm sóc sức khỏe nhân dân như sau: Con người là vốn quý nhất, sức khỏe là vốn quý của con người, nên công tác chăm sóc sức khỏe

nhân dân có vị trí, vai trò quan trọng trong chăm lo, phát triển con người toàn diện và phát huy nhân tố con người. Công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân là một trong những nhiệm vụ quan trọng, thể hiện bản chất tốt đẹp, tất cả vì con người, do con người của chế độ XHCN. Công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân là vì mục tiêu phát triển con người song công tác này không chỉ vì hạnh phúc và sự phát triển của con người mà còn là phát huy vai trò của nhân tố con người trong phát triển đất nước. Thực chất của chăm sóc sức khỏe nhân dân chính là đầu tư cho con người, đầu tư cho phát triển bền vững.

2. Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về chăm sóc sức khỏe nhân dân thời kỳ đổi mới

Trong thời kỳ đổi mới, Đảng đã vận dụng sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh về sức khỏe và chăm sóc sức khỏe nhân dân. Quan điểm và nhận thức của Đảng về các nội dung này cũng đã được thể chế hóa trong chính sách và pháp luật của Nhà nước.

Thứ nhất, Đảng luôn nhất quán khẳng định nội dung toàn diện của sức khỏe và vai trò của công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân

Về nội dung của sức khỏe và nội dung của chăm sóc sức khỏe, HNTU 4 khóa VII ban hành Nghị quyết số 04-NQ/HNTW, ngày 14-1-1993 “Về những vấn đề cấp bách của sự nghiệp chăm sóc và bảo vệ sức khỏe nhân dân”. Nghị quyết xác định mục tiêu tổng quát của công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân: “Giảm tỷ lệ mắc bệnh, nâng cao thể lực, tăng tuổi thọ, làm cho giống nòi ngày càng tốt”¹⁶. Nghị quyết số 46-NQ/TW, ngày 23-2-2005 của Bộ Chính trị “Về công tác bảo vệ, chăm sóc và nâng cao sức khỏe nhân dân trong tình hình mới”, xác định mục tiêu: “Giảm tỷ lệ mắc bệnh, tật và tử vong, nâng cao sức khỏe, tăng tuổi thọ, cải thiện chất lượng giống nòi, góp phần nâng cao chất lượng cuộc sống, chất lượng nguồn nhân lực...”¹⁷. Đến Nghị quyết số 20/NQ-TW, ngày 25-10-2017 của

HNTU 6 khóa XII “Về tăng cường công tác bảo vệ, chăm sóc và nâng cao sức khỏe nhân dân trong tình hình mới”, nhận thức của Đảng về nội dung sức khỏe có bước phát triển mới khi đề cập đến việc chăm sóc sức khỏe tinh thần. Nghị quyết chỉ rõ: “Nâng cao sức khỏe cả về thể chất và *tinh thần*, tầm vóc, tuổi thọ, chất lượng cuộc sống của người Việt Nam”; đồng thời, đã đề cập đến việc “đổi mới căn bản giáo dục tâm lý trong nhà trường”¹⁸.

Về vai trò của sức khỏe và chăm sóc sức khỏe nhân dân, phát biểu khai mạc HNTU 4 khóa VII, ngày 4-1-1993, Tổng Bí thư Đỗ Mười chỉ rõ: “Trí tuệ là tài sản quý giá nhất trong mọi tài sản, nhưng chính sức khỏe là một tiền đề cần thiết để làm ra tài sản đó. Vì vậy, cùng với giáo dục, văn hóa, văn nghệ, chúng ta phải quan tâm thích đáng đến *sự nghiệp y tế* của nước ta”¹⁹. NQTU 4 khóa VII nhấn mạnh: “Sức khỏe là vốn quý nhất của mỗi con người và của toàn xã hội, là nhân tố quan trọng trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Vì vậy chúng ta phấn đấu để mọi người đều được quan tâm chăm sóc sức khỏe”²⁰. Nghị quyết số 46-NQ/TW của Bộ Chính trị khẳng định: “Sức khỏe là vốn quý nhất của mỗi con người và của toàn xã hội”²¹. Về bản chất nhân văn và vai trò của công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân, Nghị quyết chỉ ra rằng: “Bảo vệ, chăm sóc và nâng cao sức khỏe nhân dân là hoạt động nhân đạo, trực tiếp bảo đảm nguồn lực cho sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, là một trong những chính sách ưu tiên hàng đầu của Đảng và Nhà nước. Đầu tư cho lĩnh vực này là đầu tư phát triển, thể hiện bản chất tốt đẹp của chế độ”²².

Thứ hai, thể chế hóa quan điểm, chủ trương của Đảng trong pháp luật và các chính sách của Nhà nước đều khẳng định nội dung toàn diện của sức khỏe, vai trò của công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân

Luật Bảo vệ sức khỏe nhân dân năm 1989 đề cập đến một nguyên tắc chỉ đạo là “kết hợp lao động,

học tập với nghỉ ngơi và giải trí”²³. Các chiến lược về bảo vệ, chăm sóc sức khỏe nhân dân do Thủ tướng Chính phủ ban hành trong thời kỳ đổi mới đều đề cập đến một trong những mục tiêu “Phát triển tốt về thể chất và tinh thần”²⁴. Đặc biệt, coi trọng sức khỏe tinh thần của nhân dân, Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết định số 155/QĐ-TTg, ngày 29-1-2022 “Phê duyệt Kế hoạch quốc gia phòng, chống bệnh không lây nhiễm và rối loạn sức khỏe tâm thần giai đoạn 2022-2025”.

Hiến pháp, luật và các chính sách có liên quan do Nhà nước ban hành trong thời kỳ đổi mới đều khẳng định vai trò quan trọng của sức khỏe đối với sự phát triển của đất nước. *Luật Bảo vệ sức khỏe nhân dân năm 1989* chỉ rõ: “Sức khỏe là vốn quý nhất của con người, là một trong những điều cơ bản để con người sống hạnh phúc, là mục tiêu và là nhân tố quan trọng trong việc phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội và bảo vệ Tổ quốc”²⁵. *Hiến pháp năm 1992* và *Hiến pháp năm 2013* đều hiến định quyền được bảo vệ,

chăm sóc sức khỏe của nhân dân Việt Nam. Các chiến lược, chính sách về bảo vệ, chăm sóc sức khỏe do Chính phủ, Thủ tướng Chính phủ ban hành trong thời kỳ đổi mới khẳng định: “Con người là nguồn tài nguyên quý báu nhất quyết định sự phát triển của đất nước, trong đó sức khỏe là vốn quý nhất của mỗi con người và của toàn xã hội, cũng là một trong những niềm hạnh phúc lớn nhất của mỗi người, mỗi gia đình”²⁶; sức khỏe vừa là mục tiêu, vừa là nhân tố quyết định để đạt được sự phát

triển bền vững ở Việt Nam²⁷. *Luật Bảo vệ sức khỏe nhân dân năm 1989* đã chỉ rõ trách nhiệm của Nhà nước: “Nhà nước chăm lo bảo vệ và tăng cường sức khỏe nhân dân; đưa công tác bảo vệ sức khỏe nhân dân vào kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội và ngân sách Nhà nước”²⁸. “Chương trình sức khỏe Việt Nam” được ban hành kèm theo Quyết định số 1092/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ, ngày 2-9-2018 nhấn mạnh: “Đầu tư cho công tác bảo vệ, chăm sóc và nâng cao sức khỏe nhân dân phải được

ưu tiên hàng đầu trong kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội của đất nước và của mỗi địa phương”²⁹.

Tuy nhiên, bên cạnh những ưu điểm nói trên, việc vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về sức khỏe và chăm sóc sức khỏe nhân dân vẫn còn một số hạn chế.

Một là, cách tiếp cận nội dung sức khỏe, tư duy, thể chế vẫn thiên về chăm sóc sức khỏe ở khía cạnh là hạn chế bệnh tật và chăm sóc sức khỏe thể chất; các nhiệm vụ, giải pháp về chăm sóc sức khỏe tinh thần chưa xứng tầm. Các

nhiệm vụ, giải pháp được đề cập trong “Kế hoạch quốc gia phòng, chống bệnh lây nhiễm và rối loạn sức khỏe tâm thần giai đoạn 2022-2025” cũng chủ yếu là phát hiện và can thiệp những trường hợp có triệu chứng rối loạn tâm thần, mà chưa đề cập đến các nhiệm vụ, giải pháp nhằm nâng cao sức khỏe tinh thần. Việc đánh giá, kiểm tra sức khỏe cũng chỉ dừng lại ở khía cạnh sức khỏe thể chất và có mắc bệnh tật hay không, mà chưa có tiêu chí để đánh giá, kiểm tra sức khỏe tinh thần. Việc

Theo tư tưởng Hồ Chí Minh, sức khỏe là vốn quý của con người, nên công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân có vị trí, vai trò quan trọng phát triển con người toàn diện và phát huy nhân tố con người trong sự nghiệp cách mạng, kháng chiến kiến quốc, trong xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Đảng, Nhà nước quan tâm chăm lo sức khỏe nhân dân chính vì mục tiêu phát triển con người, phát huy vai trò của nhân tố con người trong phát triển đất nước. Quan tâm đầu tư cho con người cũng là đầu tư cho phát triển bền vững, đồng thời thể hiện bản chất tốt đẹp, tất cả vì con người, do con người của chế độ XHCN.

chậm đổi mới tư duy về tính toàn diện của sức khỏe nói trên là một trong những nguyên nhân dẫn đến sự chưa đồng bộ trong chăm sóc sức khỏe về thể chất, tinh thần và xã hội hiện nay.

Hai là, vẫn còn khoảng cách giữa chủ trương, chính sách về vai trò của sức khỏe với hành động trên thực tế. “Một số cấp ủy đảng và chính quyền chưa thực sự quan tâm lãnh đạo, chỉ đạo công tác bảo vệ, chăm sóc và nâng cao sức khỏe nhân dân”³⁰. Trong hoạt động lãnh đạo, quản lý, một bộ phận cán bộ còn mắc vào “tư duy duy kinh tế”, “tư duy ngắn hạn”, từ đó coi nhẹ công tác bảo vệ, chăm sóc sức khỏe nhân dân. Cũng do chưa coi trọng đúng mức vai trò của sức khỏe nên trong hệ thống giáo dục quốc dân, việc giáo dục thể chất, tâm lý, giáo dục kiến thức về sức khỏe tuy rất cần thiết và quan trọng, nhưng đều được cho là “môn phụ”. Một số địa phương rất “quyết liệt” để bố trí quỹ đất nhằm phục vụ cho các dự án phát triển kinh tế, đầu tư khu thương mại, nhà ở thương mại... nhưng lại chưa quan tâm đúng mức đến việc bố trí quỹ đất và nguồn lực cần thiết để đầu tư phát triển các công trình phúc lợi công cộng nhằm phục vụ hoạt động thể thao, giải trí của người dân. Một bộ phận người dân chưa nhận thức đầy đủ về vai trò của sức khỏe cũng như chưa có ý thức bảo vệ sức khỏe.

Ba là, nhận thức về vai trò, vị trí của công tác chăm sóc, nâng cao sức khỏe nhân dân có nơi, có lúc còn chưa đầy đủ, sâu sắc; chưa coi công tác này là một trụ cột trong phát triển nhanh, bền vững đất nước³¹. Đảng, Nhà nước chủ trương đưa các mục tiêu, chỉ tiêu về y tế và các lĩnh vực ảnh hưởng đến sức khỏe như môi trường, thể dục, thể thao, văn hóa... vào chương trình, kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội của các ngành, các cấp, nhưng chưa đề cập việc đặt sức khỏe và công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân vào vị trí chiến lược ưu tiên, cũng như đưa vấn đề sức khỏe vào quá trình xây dựng, thực thi tất cả các chính sách

nhằm thực hiện sự phát triển hài hòa giữa kinh tế, xã hội, môi trường và sức khỏe. Luật Ban hành văn bản quy phạm pháp luật năm 2015, Luật Sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật ban hành văn bản quy phạm pháp luật năm 2020 cũng như Luật Ban hành văn bản quy phạm pháp luật năm 2025 đều chưa có quy định cụ thể về đánh giá tác động của chính sách, dự thảo văn bản quy phạm pháp luật đối với sức khỏe.

3. Một số giải pháp

Tiếp tục vận dụng và phát triển sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh về sức khỏe và chăm sóc sức khỏe nhân dân theo hướng coi “bảo vệ, chăm sóc và nâng cao sức khỏe nhân dân là mục tiêu, là động lực, là nhiệm vụ chính trị hàng đầu, giữ vị trí ưu tiên trong các chiến lược, chính sách phát triển; là trách nhiệm của cả hệ thống chính trị, của toàn xã hội và mọi người dân”³².

Tích cực triển khai thực hiện Nghị quyết số 72-NQ/TW, ngày 9-9-2025 của Bộ Chính trị “về một số giải pháp đột phá, tăng cường bảo vệ, chăm sóc và nâng cao sức khỏe nhân dân”; tập trung “thực hiện các chính sách tăng cường bảo vệ, chăm sóc và nâng cao sức khỏe thể chất, sức khỏe tinh thần, tầm vóc, tuổi thọ, số năm sống khỏe để phát triển toàn diện”³³.

Đưa vấn đề sức khỏe nhân dân vào quá trình xây dựng và thực thi tất cả các chính sách, đẩy nhanh việc thay đổi mô hình phát triển kinh tế - xã hội và môi trường có lợi cho sức khỏe, thực hiện sự phát triển hài hòa giữa kinh tế, văn hóa, xã hội, môi trường và sức khỏe; lấy con người, sức khỏe con người làm trung tâm.

Hoàn thiện thể chế theo hướng bảo đảm việc đưa vấn đề sức khỏe vào quá trình hoạch định, thực thi và đánh giá tất cả các chính sách, chiến lược trên các lĩnh vực. Phải từ góc độ tiếp cận từ quyền được chăm sóc sức khỏe cũng như từ góc

độ bảo đảm sức khỏe cộng đồng, sức khỏe của người dân để đánh giá tất cả các chính sách, chiến lược phát triển.

Đổi mới và tăng cường thiết chế hướng đến việc cung ứng dịch vụ chăm sóc đáp ứng yêu cầu chăm sóc sức khỏe toàn diện về thể chất, tinh thần và xã hội trong các tầng lớp nhân dân. Hệ thống y tế cần được phát triển đồng bộ, cân đối để đáp ứng yêu cầu chăm sóc sức khỏe toàn diện của người dân hiện nay, như đẩy mạnh việc phát triển các cơ sở chăm sóc, tư vấn, hướng dẫn về sức khỏe tinh thần; ban hành các hướng dẫn để người dân biết cách bảo vệ, chăm sóc sức khỏe tinh thần và xã hội.

Tư tưởng Hồ Chí Minh về sức khỏe và chăm sóc sức khỏe nhân dân là những quan điểm toàn diện, sâu sắc, coi sức khỏe là vốn quý nhất của con người, công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân là nhiệm vụ quan trọng hàng đầu, thể hiện bản chất tốt đẹp của chế độ XHCN. Trong thời kỳ đổi mới, Đảng và Nhà nước đã vận dụng sáng tạo tư tưởng của Người, thể chế hóa thành các chủ trương, chính sách cụ thể hướng tới mục tiêu nâng cao chất lượng công tác bảo vệ, chăm sóc sức khỏe nhân dân. Bước vào kỷ nguyên mới, việc đẩy mạnh công tác chăm sóc sức khỏe nhân dân theo tư tưởng Hồ Chí Minh càng trở nên cần thiết, góp phần nâng cao sức khỏe, tầm vóc con người Việt Nam, đáp ứng với yêu cầu nhiệm vụ đẩy mạnh CNH, HĐH và hội nhập quốc tế trong tình hình mới.

1, 8, 11. *Hồ Chí Minh Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2011, T. 4, tr. 241, 241, 241

2. Lê Thị Hương: “Tư tưởng Hồ Chí Minh về bồi dưỡng và nâng cao sức khỏe con người”, *Tạp chí Khoa học Xã hội Việt Nam*, số 3, 2014

3. *Báo Quân đội nhân dân*, “29-9-1962: Bác căn dặn sức khỏe là vốn quý nhất của con người”, ngày 29-9-2021

4. *Hồ Chí Minh Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2011, T. 6, tr. 376

5, 10, 13. *Sđđ*, T. 12, tr. 542, 610, 568

6, 15. *Sđđ*, T. 13, tr. 129, 70

7. *Sđđ*, T. 11, tr. 487

9. *Sđđ*, T. 8, tr. 154

12. *Sđđ*, T. 3, tr. 629

14. *Sđđ*, T. 5, tr. 281

16, 19, 20. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đảng Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2007, T. 52, tr. 524, 358, 524

17, 21, 22, 30. *Sđđ*, T. 64, tr. 139, 137, 137-138, 136

18. <https://tulieuvankien.dangcongsan.vn/van-kien-tu-lieu-ve-dang/hoi-nghi-bch-trung-uong/khoa-xii/nghi-quyet-so-20-nqtw-ngay-25102017-hoi-nghi-lan-thu-sau-ban-chap-hanh-trung-uong-dang-khoa-xii-ve-tang-cuong-cong-tac-bao-570>

31. Xem: <https://tulieuvankien.dangcongsan.vn/van-kien-tu-lieu-ve-dang/hoi-nghi-bch-trung-uong/khoa-xii/nghi-quyet-so-20-nqtw-ngay-25102017-hoi-nghi-lan-thu-sau-ban-chap-hanh-trung-uong-dang-khoa-xii-ve-tang-cuong-cong-tac-bao-570>

23, 25, 28. <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/The-thao-Y-te/Luat-Bao-ve-suc-khoe-nhan-dan-1989-21-LCT-HDNN8-37690.aspx>

24. <https://chinhphu.vn/default.aspx?pageid=27160&docid=165437>

26. <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/The-thao-Y-te/Nghi-quyet-37-CP-dinh-huong-cong-tac-cham-soc-va-bao-ve-suc-khoe-nhan-dan-trong-thoi-gian-1996-2000-va-chinh-sach-quoc-gia-ve-thuoc-Viet-Nam-39784.aspx>

27, 29. Quyết định 1092/QĐ-TTg 2018 phê duyệt “Chương trình Sức khỏe Việt Nam”

32, 33. <https://xaydungchinhhsach.chinhphu.vn/nghi-quyet-72-nq-tw-cua-bo-chinh-tri-ve-mot-so-giai-phap-dot-pha-tang-cuong-bao-ve-cham-soc-va-nang-cao-suc-khoe-nhan-dan-119250912060746502.htm>, ngày đăng 15-10-2025.